

### חשיבות הכוונה

את ההבדל בין מעשה עם כוונה לבין מעשה בלי כוונה המחיש הגאון ה'חפץ חיים' על פי מעשה שקרה ברוסיה. בשעת הכרזת מצב מלחמה, נאשם איכר אחד בסיוע לאויב נגד הצבא הרוסי. הוא נתפס בעת שחתך את חוטי הטלפון הצבאיים מעל אחד העמודים שהועמדו ליד ביתו שבכפר, וסכנת מוות ריחפה על ראשו. בהגיע יום המשפט הופיע סניגורו ללמד עליו זכות, ועלה בידו להוכיח בראיות ברורות כי האיכר חף מפשע וכל מה שעשה - מחוסר ידיעה עשה.

ומעשה שהיה כך היה: בחצרו של האיכר היתה באר ממנה השקה את צאנו. את המים היה מעלה על ידי דלי שהיה קשור לחבל ארוך. והנה נפסק החבל, והאיכר שת עצות בנפשו כיצד יוכל להשקיט את צמאון צאנו בחום היום. אשתו שהיתה "פקחית" ביותר, יעצה לו להשתמש לעת עתה בחוטי הברזל המתוחים לאורך הדרך על גבי העמודים, ומה גם כי לפי דעתה משמשים חוטי הברזל המתוחים רק כדי שלא יפלו העמודים. לאחר שנוכח השופט לדעת עד כמה הוא בור ונטול השכלה, שלא ידע כלל על כח הטלגרף ולא האמין שישנו דבר כזה, פטרו השופט והסתפק בנוזיפה קשה על רוע מעללו.

רואים אנו שהכל הולך אחר כוונת הלב. יכול האיכר לעשות מעשה שנראה כמעשה מרד או ריגול, אולם כאשר אין כוונתו לזה, לא מייחסים אליו מרידה והמעשה נהפך למעשה המכריז על בורותו הכפרית. רק הכוונה היא המייחסת את המעשה לאדם ולתוכנו האמיתי.

ואם במרידה ניתן להבין שללא כוונה חסר כל עניין המרידה, הרי שקל וחומר בתפילה, שהיא המלכה וקבלת עול, לא יתכן שום מעשה חיצוני ללא כוונת הלב. צריך שתהיה כוונה, ואם לאו הרי הוא כ"מתעסק בעלמא" ולא חשיב כתפילה.

התפיסה השטחית תופסת את הכוונה בתפילה כמעלה והידור מצוה בלבד. דבר זה גורם לכך שגם אדם המקפיד על שלוש תפילות ביום, אינו נותן דעתו להתבונן בכוונות התפילות ואינו מתאמץ לכוון בתפילתו.

אמנם רבותינו לימדונו שלא רק שיש מצווה לכוון בתפילה, אלא שהכוונה היא עיקר מצוות התפילה. וזו לשון ספר חרדים (ט, יז):

להתפלל בכל יום בכוונת הלב... שנאמר ולעבדו בכל לבבכם... זהו שאמרו בספרי איזו היא עבודה שבלב - זו תפילה... ומנאה בסמ"ק עם המצוות התלויות בלב כיוון שהקב"ה תלאה בלב...

היסוד הנ"ל, מלבד מה שהשכל מחייבו, כי כל בר דעת מבין שאמירת מילות התפילה בלא צירוף המחשבה והלב איננה נכנסת בגדר "תפילה", הנה הוא מבואר גם בעצם התואר "תפילה", כי תיבת "תפילה" היא מלשון פלל, שמשמעותו מחשבה<sup>1</sup>.

ובספר 'אגודת אזוב' כתוב שהתפילה היא משורש "פתל", על דרך הכתוב "נפתולי אלוהים נפתלתי" (בראשית ל, ח) שהוא לשון חיבור. מוכח אם כן שעניין התפילה הוא להתחבר, להתקשר ולהתדבק בבורא העולם. והדבר ברור שהדבקות בקב"ה לא תושג על ידי אמירת התפילה בפה גרידא אלא רק אם תצורף לזה כוונת הלב. והדבר נפלא, כי גם הגימטריה של התיבה "תפילה" מורה על היסוד הנ"ל, שכן תפילה בגימטריה "בכונת הלב" (515).

עניין הכוונה בתפילה הוא נושא מאוד רחב שכן יש לדעת מהי אותה כוונה שאנו מדברים עליה, האם יש כמה כוונות שצריך לכוון, ומהן העצות שיעזרו לאדם לעמוד בתפילה ולהגיע לאותם כוונות.

במאמר זה ננסה לראות מהי בדיוק הגדרת הכוונה הנדרשת מאיתנו והאם יש הבדל בין הדורות שלנו לעומת הדורות הקדומים יותר, האם יש בזה "ירידת הדורות".

1. כך מסביר המהר"ל בבאר הגולה באר ד' ד"ה 'והמאמר הזה': "ומהו לשון תפילה? שכאשר תתבונן בלשון תפילה הוא מלשון פלל וכדכתיב ויעמד פנחס ויפלל, ודבר זה מפורסם. ולשון פלל כמו שפירש רש"י על ראות פניך לא פללתי שהוא לשון מחשבה... ונקראו הדיינים פלילים מפני שהוא שופט במחשבתו... וזהו לשון תפילין גם כן מלשון מחשבה שהתפילין הם לאות ולזכרון בין עיניו והזכרון הוא במחשבה, ולכך התפילין הם על הראש ששם המחשבה, שיהיה מחשבתו תמיד כי הוא יתברך לו לאלקים, וכן הם כנגד לבו שיהיה לבו אל ה' יתברך תמיד... ונקראת התפילה מלשון פלל שהוא לשון מחשבה, כי התפילה צריכה כוונה ומחשבה שיעשה השם יתברך חפצו ורצונו, ודבר זה נקרא תפילה שרצונו ומחשבתו חפץ ומבקש...".

**הגדרת הרמב"ם**

בהלכות תפילה בפרק ד' עוסק הרמב"ם בחמשת הדברים המעכבים את התפילה, ביניהם כוונת הלב, ולאחר מכן, מהלכה ט"ו ואילך, מתחיל לבאר את הנושא, וזו לשונו בתחילת הפרק (הלכה א'): :

חמישה דברים מעכבין את התפילה אף על פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, וכיסוי הערוה, וטהרת מקום תפילה, ודברים החופזים אותו, וכוונת הלב...

ובהלכה ט"ו:

כוונת הלב כיצד? כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו, לפיכך הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו.

הלכה ט"ו היא ההלכה הראשונה העוסקת בביאור כוונת הלב. מי שיקרא אותה בתום לב ללא דעה מוקדמת, יראה מיד שיש חובה לכוון בתפילה. ומהי הכוונה? לחשוב על ביאור המילים שאומר, וכל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה וחוזר ומתפלל, כלומר אם לא כיוון ולא חשב על מה שהוא אומר, צריך לחזור ולהתפלל.

מקורו של הרמב"ם הוא בסוף פרק תפלת השחר (ברכות ל"ב), וכך אומר הי"ספ משנה' (על הרמב"ם שם): :

אמר רבי יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי כלומר ולמה לי שתי תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ולאפוקי ממאן דאמר התם אין תפלת המוספין אלא בצבור. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא ודילמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה, ומדאמר ליה הכי למד רבינו שאם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה.

הרמב"ם פוסק שאדם צריך לכוון בכל מהלך התפילה (שמונה עשרה) ואם רגע אחד לא כיוון אין תפילתו תפילה וצריך לחזור ולהתפלל שוב. לעומת זאת, במקום אחר (הלכות תפילה ונשיאת כפיים פ"י ה"א) סותר, לכאורה, הרמב"ם את עצמו<sup>2</sup>:

2. מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפילה - שכל התפילה הכוונה מעכבת בה. וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"י שם, זו לשונו: מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך, דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת רק בברכה ראשונה, וצ"ע (חידושי הגר"ח על הרמב"ם הלכות תפילה פ"ד ה"א).

מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך.

בהלכה זו סובר הרמב"ם שמספיק לכוון רק בברכה הראשונה ולא צריך כוונה בכל תפילת שמונה עשרה<sup>3</sup>.

עוד יש להתבונן בדו שיח שהתקיים בין הקב"ה למשה רבינו בסנה. נאמר שם (שמות ג, יג - יד):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הֲנִי אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם.

מסביר שם הרמב"ן שתשובת הקב"ה לבקשת משה שינתן לו אות שיורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה, היתה שאות זה הוא התפילה שיש בה הוכחה ניצחת על מציאות הקב"ה. וכך הוא אומר:

אין להם צורך לראיה אחרת כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם, והיא הראיה הגדולה שיש אלהים בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלהים שופטים בארץ. וזה פירוש נכון באגדה זו.

### יישוב הסתירה

ובהקדם ביאור דברי הרמב"ם, הנה מבואר בדברי חז"ל שהמתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו<sup>4</sup>, והדברים מגיעים עד לכדי הכרה שהאדם מדבר עם הקב"ה "כמדבר איש אל חברו שמדבר לו פנים אל פנים"<sup>5</sup> וכאילו "הוא בא ונושא ונותן ממש עימו יתברך"<sup>6</sup>, ומטעם זה כל תפילת שמונה עשרה היא בלשון נוכח.

3. וכן כתב הרא"ש (ברכות ד, כא): "אמר רבי יוחנן... מכאן משמע דמי שלא כוון דעתו לכל הפחות באבות, שצריך לחזור ולהתפלל".

4. סנהדרין כ"ב ע"א: "המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו, שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד". וכן כתוב בזהר שמי שעומד בתפילה צריך לכסות ראשו ועיניו כדי שלא יסתכל בשכינה. ואם תאמר כיצד יכול להסתכל בשכינה, אלא ודאי שכינה עומדת לפניו.

5. בית אלוקים למבי"ט, שער התפילה פרק ה'.

6. כלשון הרמח"ל במסילת ישרים, פרק י"ט: "הנה עיקר היראה היא יראת הרוממות שצריך האדם לחשוב בעודו מתפלל או עושה מצוה, כי לפני מלך מלכי המלכים הוא מתפלל או עושה המעשה ההוא, והוא מה שהזהיר התנא וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל. והנה ג' דברים צריך שיסתכל

מהבנה זו, כי מהות התפילה היא העמידה לפני השכינה נגזרת נפקא מינה להלכה: פוסק השו"ע (ק"ב, ד') ש"אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות". נחלקו האחרונים מה טעמו, ואומר ה'משנה ברורה' (שם ס"ק ט"ו): "אסור לעבור - מפני שמבטל כוונתו על ידי זה, ולכן אסור אפילו עוסק אז בקריאת שמע. ו'חיי אדם' כתב הטעם מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה". ומעיר ב'ביאור הלכה' שאם נאמר שטעם ההלכה הוא משום ביטול כוונת המתפלל, אזי במקרה שלא תבטל כוונתו כגון שמשלשל טליתו על פניו, יותר לעבור כנגדו. אך אם טעם האיסור הוא מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה, אסור בכהאי גוונא.

ואכן בשו"ע (צ"ח, א') נפסקו שני דינים עיקריים בכוונת התפילה:

**א.** כוונת פירוש המילים - שיבין מה שאומר.

**ב.** שיכוון שעומד בתפילה לפני ה' ויחשוב כאילו השכינה כנגדו.

לאור הגדרה זו תירץ רבי חיים מבריסק<sup>7</sup> את הסתירה בדברי הרמב"ם. יש בתפילה שני דיני כוונה: **האחד** - כוונה של פירוש הדברים, **והשני** - שיכוון שהוא עומד בתפילה לפני ה'. הכוונה שיראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה היא מעצם מעשה התפילה, וללא

---

האדם ויתבונן היטב כדי שיגיע אל זאת היראה: **האחד שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו, ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו".**

**7.** "ונראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפילה. האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפילה לפני ה'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפילה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ה' ומתפלל אין זה מעשה תפילה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפילה, דבמקום שהיה מתעסק דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה, והלא ודאי דלענין עצם התפילה כל הי"ט ברכות מעכבין. ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפילה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסוים רק בתפילה לבד, הוספת דין כוונה... **וזהו שפסק כן הרמב"ם דהא דבעינן שידע שהוא עומד בתפילה מעכב בכל התפילה כולה.** והיינו מתרי טעמי, חדא משום דבלאו הכי הוי מתעסק. ועוד משום דין מצוות צריכות כוונה, דתרווייהו מעכבי בכל התפילה כמו בכל המצוות. **ורק בכוונת פירוש הדברים דהוא דין מסוים רק בתפילה בזה הוא דקיימא לן דלא מעכבא רק בברכה ראשונה דאבות...**" (חידושי הגר"ח על הרמב"ם שם).

כוונה זו אין זה מעשה תפילה והרי הוא בכלל "מתעסק" שאין בו דין מעשה. ולכן כוונה זו מעכבת בכל התפילה, והראיה שהרמב"ם (פ"ד הט"ז) כותב "ומהי הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה", ומכאן שבאותו פרק מדבר הרמב"ם על סוג אחד של כוונה.

לעומת זאת, כוונה נוספת שיש לכוון, והיא הפשוטה יותר, היא כוונת פירוש מילות התפילה. דין זה אינו במעשה התפילה אלא בדיבור התפילה, בגדר של תוספת דין בכוונה, ולכן מעכב רק בברכה הראשונה, וזוהי כוונת ברמב"ם בפרק י'.

לפי יסודו של הגר"ח מבריסק, שכוונה זו "שיראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה" - מעכבת בכל התפילה, דן בספר 'עמק הברכה' בחידושו של החיי אדם שאדם העומד בתפילה ונסתפק באיזה דין מותר לילך ממקומו לעיין בספר, וכן מותר לשאול הדין<sup>8</sup>. וכך הוא אומר:

ולעניות דעתי נראה ברור שאין כן הדין (חידושו של החיי אדם) דודאי אסור להפסיק באמצע התפילה לצורך התפילה. ולא מבעיא לשאול דין אלא אפילו לעיין בספר גם כן אסור. ואין לדמות כלל תפילה לברכה, דנהי לדין ברכה כל שיחה שהיא לצורך הדבר לא הוי הפסק, אבל בתפילה דבעינן שכונה כנגדו, וזהו כל עיקר עניין התפילה, כמו שנתבאר, אם כן אם מפסיק בשיחה בתפילה, הרי כמפסיק בשכינה כנגדו. ושוב אינו עומד לפני השכינה, והוי כאילו נגמרה תפילתו, ומה מהני לזה מה שהוא לצורך התפילה... וכן לעיין בספר, הרי הוא מסיח דעתו משכינה ושוב אינו עומד לפני השכינה בעת עיונו בספר.

כלומר, על פי דברי הגר"ח ליתא לדין זה, דכשמפסיק בתפילתו מפסיק את המצב של "שכינה כנגדו", ולכן לא הותר לו לשאול מה דינו או ללכת לעיין בספר, כי כשמסיח דעתו מהשכינה שכנגדו שוב אינו נחשב כמתפלל.

ברם, על דרכו של הגר"ח בישוב פסקי הרמב"ם, כתב ה'חזון איש' על גליון ספר חידושי רבינו חיים הלוי:

וזהו דבר שאי אפשר, שבשעה שמתעשת וליבו מהרהר בדבר מהדברים בודאי יש כאן היסח הדעת מכוונה שכתב הר"מ... וכל אדם העומד להתפלל לא שייך בו

8. 'חיי אדם' כלל כ"ה סעיף ט', ובינשמת אדם' ביאר הטעם משום שכל שיחה שהיא לצורך אותו דבר לא נחשבת הפסק כמו לעניין "טול ברוך" בברכת המוציא, ואם כן כאן הוי לצורך תפילה ולא נחשב הפסק.

מתעסק, ולעולם יש בו ידיעה כהה שהוא תפילה לפניו יתברך אלא אין ליבו ער כל כך, ובידיעה קלושה זו סגי בדיעבד, אלא שאינה רצויה ומקובלת כל כך.

אי אפשר שלא ימלט האדם מלהרהר בליבו בשעת התפילה בדברים אחרים, ולדברי הגר"ח שאם חסר לו בכוונה שעומד לפני השכינה הרי נחשב כאילו לא התפלל, נמצא דלא שבקת חיי לכל בריה!

וסבירא ליה ליחזון איש' שכל אדם העומד להתפלל לא מוגדר כבר כמתעסק, כי בעצם בואו להתפלל יש בו ידיעה שהוא נמצא בתפילה לפני השכינה, אף על פי שאין זה המצב המושלם.

ואת סתירת דברי הרמב"ם תירץ ה'חזון איש', דדבריו בפרק ד' היו באופן כללי בעיקר דיני התפילה, וסמך על כך שישלים ויפרט את דיני התפילה בפרק י', ושם הוגדר השיעור המעכב בחוסר הכוונה שהוא בברכה הראשונה בלבד.

ואמנם כתב ה'חזון איש' בלשונו המליצית באיגרותיו<sup>9</sup>, שהתפילה הינה מצוה עיונית בעיקרה, חובת הלב. כל שלא יצא ידי חובתה מצד הלב, לא עשה גם במעשה מאומה. שאין התפילה אלא עבודה בליבו של האדם, הדורשת מאמץ להתחדשות תמידית להירפא מחולי השחיקה של חוסר הרגש בתפילה.

ומעתה מובנת כוונתו של הרמב"ן שהבאנו לעיל, שתפילה היא "הוראה שלמה על מציאות הבורא והשגחתו", כי מאחר ומהותה של התפילה היא ההכרה במציאות ה' והשגחתו, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי מעשי בצורת עבודת התפילה המחויבת להיות מתוך ההכרה שכביכול השכינה נמצאת מול המתפלל באופן חושי - הרי שכאשר מתפללים כראוי זוהי הראיה הגדולה ביותר לאמונה באופן חושי ואין צורך לראיה אחרת, כלשון הכתוב (דברים ד, ז): "כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹקִים קְרִבִּים אֵלָיו פֶּה אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו", וכדברי הרמב"ן "והיא הראיה הגדולה שיש ה' בישראל בכל קוראינו אליו ויש אלוקים שופט בארץ"<sup>10</sup>.

9. אגרות 'חזון איש' ח"ג אגרת קנ"א.

10. "...וזהו שהשיב הקב"ה למשה רבינו 'למה זה ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת, כי אהיה עמם בכל צרתם יקראוני ואענם... היא הראיה הגדולה שיש אלוקים קרובים אלינו בכל קוראינו אליו ויש אלוקים שופט בארץ'. כלומר הראיה הגדולה והמוחשית ביותר למציאות האמונה וההשגחה היא התפילה, שהקב"ה שומע קול תפילת עמו ונמצא עימם בכל צרתם, 'יקראוני ואענם'. שכאשר מתפללים כראוי וכפי דיני והלכות התפילה באופן שמכוון שהשכינה כנגדו, זוהי הראיה הגדולה ביותר לאמונה באופן חושי ואין צורך לראיה אחרת..." (שם דרך, חומש שמות, מאמר ג' אות ד').

ראינו שמהות התפילה היא "עומד לפני השכינה" - אם כדברי הגר"ח, שדין זה מעכב בכל התפילה או כמו שכתב החזון איש' - "כל אדם העומד להתפלל לא שייך בו מתעסק, ולעולם יש בו ידיעה כהה שהוא תפילה לפניו". בשינון הבנה זו, כל תפילה הופכת לשיעור מוחשי באמונה.

### עיקר החיוב הוא כוונת פשוטם של דברים

אמת הדבר שיש אנשים הנמשכים יותר לעולם הסוד, ומרגישים טוב יותר כאשר הם מכוונים אי אלו כוונות פנימיות. אמנם צריך לדעת, שעיקר צורת התפילה ומעלתה תלויה דווקא בכוונות הפשוטות של הדברים, והכוונות הפנימיות הן תוספת על אותן כוונות פשוטות. מי שמזניח את פשוטם של דברים ועוסק רק בנסתרות הרי הוא כבונה בית בלי בסיס, והדבר לא יצלח בידו. ולכן עיקר חיוב הכוונה בתפילה הוא לכוון את פשוטות הדברים ולא את הסודות שהם רשות ליחידי סגולה בלבד. ומה נפלאים הם דברי ר' צדוק הכהן (קונטרס ספר הזכרונות, מצוה ג') שכתב שעניין הייחודים הוא, ההכרה בעמידה לפני המלך:

ועניין הייחודים הוא מה שאמרו וכשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם מתפללין, והיינו על ידי ההכרה שהוא כעומד לפני המלך... אין צריך יותר מזה בדרך חובה לכל אחד, רק להכיר שעומד לפני מלך יחיד, ומתחנן לפניו בכל ליבו דרך תחנונים על עצמו... והחיוב לאסתכלא ביקרא דמאריה שמביא הזוהר, הוא ההתבוננות בגדלותו יתברך ובאמיתות יחודו (שאינו עוד מלבדו) שזה כל האדם... ואמיתות יחוד זה (הדרגה העליונה של יחוד, שלא כל אדם חייב בה) אינו מושג אלא למי שזוכה לטיול בפרדס וצפיה במרכבה, וכולי האי ואולי שלא יטעה כאלישע אחר הנזכר למעלה, ואי אפשר שיבינו כלל מי שאינו משיג זה בדרך ראיה.

הגר"ש אויערבך סיפר על אביו הג"ר שלמה זלמן זצ"ל (בהספד): "עלינו להתעורר מתפילותינו, כמה כוחות היו מושקעים בכל תפילה שהתפלל מצעירותו. התפילות של אבי היו בישוב הדעת ובריכוז שלא להחסיר אף מילה, **לא לחפש לעלות במדרגות סתם. ואמר לי שהעיקר פירוש המילות, כעומד לפני המלך**".

ויש לדעת כי בני אדם שונים בטבעם זה מזה, יש שקל להם להתרכז, ולמרות שאומרים את אותו נוסח בכל יום, קל להם לעקוב אחר המילים ולכוון בהם. ויש שמטבעם קשה להם מאוד להתרכז, וככל שמדובר בנושא שמוכר להם יותר, כך קשיי הריכוז גוברים,



ואף שהם מנסים לכוון, מחשבתם נודדת מעניין לעניין. הנה התאמצו לכוון בברכת 'אבות' ומחשבתם פרוחה, ולפתע הם בברכת 'סלח לנו', ופתאום הם מוצאים עצמם כורעים ב'מודים'.

ואף שעלינו להתאמץ לכוון ככל יכולתנו, אל יפול האדם ברוחו כשרואה שאינו מכוון כראוי. ואף אם חלם ברוב התפילה לא יתייאש אלא יכוון במה שנותר<sup>11</sup>. ולא יאמר אדם, אם אינני מכוון מוטב שלא אתפלל כלל. בעצם זה שבא לעמוד לפני ה' בתפילה, כבר הביע את הדבר העמוק ביותר, את עצם רצונו להיות קשור לה', ולהתפלל לפניו<sup>12</sup>.

הרב דסלר (מכתב מאליהו חלק ג' עמוד רס"ב) כותב כי העצה להתחדשות הלב היא: שעניני קדושה מגיעים לליבו של האדם, רק כאשר עוסק בהם בהתפעלות ובהתרגשות, על כן צריך האדם להרגיש תמיד חידוש והתפעלות וכך זה יעשה רושם שלא יסוף ממנו ויוכל לזכות לכוון את ליבו בתפילה. יהי רצון שנזכה להגיע לכוונה המינימלית של פירוש המילות בתפילה וכשכל אחד מתפלל יאמר את מילות התפילה במתינות וישים לב למילים שהוא מוציא מפיו. בשלב הבא יתעלה וירגיש בתפילתו שהקב"ה נמצא ממש לפניו בכל תפילה וכך אולי מעמד התפילה כולו ישתנה אצלו.

11. וכמו שהמשיל היחפץ חיים, שאף בשעה שהיצר הרע מנסה להסיח את דעת האדם עליו להתחזק בתפילתו. משל לנער אחד שהיה עומד בשוק ובידו סל תפוחים כדי למוכרם. לפתע ניגש אדם אחד והחל לחטוף תפוחים מתוך הסל. עמד הנער וצעק בכל כוחו: יהודים הושיעו! עבר שם אדם פיקח ואמר לנער למה זה תצעק? במקום לצעוק, חטוף גם אתה, לפני שיקדים אותך אדם זה ויחטוף את כל התפוחים...

כן הוא הנמשל - לפעמים עומד אדם בתפילה, והנה היצר הרע מנסה לשבש בכל כוחו את מחשבותינו כדי שלא נכוון בתפילה. והנה כבר עברה כמחצית התפילה ועדיין לא כיוון בדבריו כלל. כדאי לו לאדם לנסות לחטוף קצת גם לעצמו, ומה שנשאר מתפילתו יתפלל בכוונה רבה, אם לא יעשה כן, לא ישאיר לעצמו מאומה.

12. כמו שהבאנו לעיל בדברי היחזון אישי שעצם זה שבא אדם ונעמד בתפילה כבר מראה כוונה למעשה ולא כמתעסק בעלמא.